

מעדני כהן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת שמיני תשפ"א שנה שנייה גליון 82

בעניין בכל מצוה אם צריך לחשוש לשיטת יחידאה משום הידור מצוה

ואפשר דלענין שבת כיון דאיכא מצוות עונג שבת להכי אפשר דאין הידור מצוה במצוות שבתון להחמיר במקום שמבטל מצוות עונג שבת דלשיטת הרמב"ן הובא בשע"צ ריש הלכות שבת דהוא מן התורה ולהכי לא קשיא אמאי לא מחמירין בכל איסורי שבת להדר במצוות שבתון אבל לענין יוה"כ שפיר יש להעיר כמו שהעיר הגר"ל שליט"א שהיה מקום להחמיר בכל פלוגתא דרבוותא בהלכות יוה"כ וצ"ע.

יבואר דהידור מצוה אינו אלא במצוה שמהדרין אותה לעשותה נאה אבל במצוה שאינה אלא על הגברא אין בזה הידור מצוה

וידידי הגאון ר' אהרן ארנד שליט"א אמר בזה דאפשר דכל דינא דצריך להדר במצווה עד שליש אינו אלא במצוות שנתחייבנו שתהא מהודרת דהיינו לנאותה והוא בכל מקום שיש חפצא דמצוה כאתרוג וכציצית וכתפילין אבל מצוות שאינן אלא על הגברא כשבתון וכדומה לא נאמר בהם הידור מצוה ולכן גם אין צריך להחמיר לנאותה לצאת ידי כולם, דכל הדין להדר לצאת כל השיטות אינו אלא היכא דניתן להדר ביופי אך היכא דאין שייך הידור ביופי המצווה אין דין להדר לצאת כל השיטות ויל"ד בכל זה וצ"ע.

ועוד העירו הלומדים דאפשר שלא אמרו הידור מצוה עד שליש אלא במצוה של קום ועשה ואפי' שהיא מצוה על הגברא גם כן שייך ביה הידור מצוה אבל במצוה של שב ואל תעשה לא נאמר בה הידור מצוה, דמצוה שהיא בשב ואל תעשה אינה מצוה מעשית שיש להדרה וליפותה וכל שקיים המצוה הוא רק בהמנעות ממלאכה או מתענוג לא שייך להדרה וליפותה.

אבל האמת יורה דרכו שנראה שבמקום שיש חשש שאינו יוצא את המצוה הוא הידור לכולי עלמא ואינו תלוי בהידור של יופי המצוה אלא כל שהאדם רוצה לצאת ידי כל הדעות הרי הוא מראה בזה חיובו ויוקר המצוה שצויו של מקום יקר לו מכל שעושה כל מה שיכול כדי שרוצה לצאת ידי כולם.

יבואר דהידור מצוה לצאת ידי כולם הוא בשביל להראות חביבות המצוה

וראיתי בספר אשר לשלמה בהקדמה לספרו אורח חיים תנינא שכתב וז"ל 'ואולי אפ"ל עוד דהנה כתב הרמב"ם סוף הל' איסורי מזבח וזה לשונו ומאחר שכולן כשרים למנחות למה נמנו, כדי לידע יפה שאין למעלה הימנה והשוה והפחות שהרועה לזכות עצמו יכופ יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שבייבא ממנו הרי נאמר בתורה והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע"ד' אל הבל ואל מנחתו, והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הקל הטוב שיהיה מן הנאה המשובח אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב לד' עכ"ל, ולכאורה הלכה זו הוי מדיני הידור מצוה ולפ"י מבואר דדין הידור מצוה אינו דין נוסף בחפצא של כל מצוה ומצוה דאיכא מעליותא בחפצא דמצוה במה שהיא נאה ומהודרת אלא דהוי דין בעושה ובעשיית המצוה שיעשה ביד רחבה כדי לכוף יצרו הרע וזה דין כללי בכל עשיית המצות הן מצות שבין אדם לחבירו והן מצוה למקום וכמבואר ברמב"ם.

ומעתה אפשר שפיר לומר דבזה שמחמיר לצאת כל הדעות מקיים דין הידור מצוה והוא משום דיתכן דיסוד ההידור הוי חביבות מצוה ועשייתה דכשמקיים מצוה רק מתוך הכרח או מצות אנשים מלומדה מסתפק במה שמוכרח להכשר המצוה אבל כשמחמיר המצוה ומהדרה וזה בשעה שמרגיש את הזה קלי ואז ואנחנו הרי הוא משתדל להוציא חביבות זו בכל מה דאפשר אם בהוצאות וטרחא לקיימה באופן נאה ואם בהוצאות וטרחא לצאת כל הדעות ואדרבה מה שמחמיר ומהדר לצאת כל הדעות חשוב יותר להידור ממה שמשתדל לקיימה באופן נאה אכן כ"ז אין זה דינא דואנחנו הוי הלכתא בעושה המצוה ועשייתה כדי לחבב המצות אבל אי מקרא דואנחנו יליפין דאיכא דין בהפצא דמצוה עצמה שיהיה באופן נאה א"כ הידורא דלצאת כל הדעות והדורא דלהתנאות הוי ב' דברים נפרדים, עכ"ל.

בבה"ל ריש (סי' תרנ"ו) כתב בענין הדין להדר עד שליש וז"ל ומ"מ באתרוג או לולב שיש בו חשש פסול [וה"ה בכל המצות כה"ג] שתלוי בפלוגתא דרבוותא אף שהלכה דכשר מכ"מ י"ל דבזה לכו"ע צריך לקיים הידור מצוה עד שליש לקנות אחר לצאת כל הדעות [כ"מ מפמ"ג ועיין בבגדי ישע שהחמיר עוד ביותר מזה], עכ"ל. **ומבואר** דס"ל דבכל מצוה שיוכל לקיימה לכל הפוסקים אע"פ דלא קיי"ל כוותיהו מ"מ כיון דיש שסוברים דאין יוצאין בו מ"מ איכא הידור לקנות את המצוה שיוצאים בו אליבא דכו"ע דכמו שיש מצוה להדר ביופי כן יש מצוה להדר לצאת ידי כולם.

ושמעתה שמוך הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שאל את מרן בעל הקה"י זצ"ל האם אדם שיש לו ד' מינים כשרים לרוב הפוסקים מכל מקום אם יש בית מדרש שיש שם ד' מינים שכשרים לכו"ע האם צריך ללכת לאותו בית מדרש ולצאת יד"ח בשל מי שיש לו הד' מינים המהודרים לכו"ע שהרי מצוה בהידור מצוה עד שליש והרי הוא יקנה לו בחינם ולא שמענו דמחוייב לעשות כן.

אמנם במשנה ברורה (סי' תרמ"ה ס"ק י"ח) כתב לענין מה שכתב הרמ"א סעיף ג' וז"ל מיהו לכתחלה, מצוה מן המובהר, נוהגין ליטול לולב שלא נחלק העלה העליון כלל כי יש מחמירין אפילו בנחלק קצת, עכ"ל, וכתב במשנה ברורה שם וז"ל דמה שאמרו מצוה מן המובהר ליקח לולב שלא נחלק כלל היינו אם יש לו לולב אחר אבל א"צ לברך על לולב של חבירו משום זה, עכ"ל, ומבואר מדבריו דמשום הידור זה א"צ לברך על לולב של אחר, ולכא"ל להג"ל מ"ט א"צ לברך על של חבירו מדין הידור מצוה עד שליש, ואפשר דהאי פסולא שאני משום שאינו אלא שמו יחלק עוד עד השדרה, ולהכי כתב שאין צריך לקחת לולבו של חבירו משום האי פסולא, ובאמת לא כתב המ"ב שא"צ לקחת לולבו של חבירו אלא בהאי הלכה לחוד וצ"ע.

והעירו לי דבזה תרומה דף קכ"ח ע"א איתא ויקחו לי תרומה וכו' האי מאן דבעי לאשתדל במצוה ולאשתדל ביה בקוב"ה אצטרך דלא ישתדל ביה בריקניא ובמנא, אלא אצטרך ליה לבר נש לאשתדל ביה כדקא יאות כפום חיליה וכו' ואי תימא הא כתיב [ישע"י נ"ה] לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב וכו', אלא אשתדלותא דאורייתא כל מאן דבעי זכי בה, אשתדלותא דקוב"ה למינדע ליה כל מאן דבעי זכי ביה בלא אגרא כלל, אבל אשתדלותא דקב"ה דקיימא בעובדא אסיר לנטלא ליה למנא ובריקניא בנין דלא זכי בההוא עובדא כלל לאמשכא עליה רוחא דקדושה אלא באגר שלים, עכ"ל, ולפ"ז עדיף ליטול לולב שלו שקנה באגר שלים מאשר ליטול לולב של חבירו בחנם, אמנם אם יטול לולב שלו ואחר כך יטול לולב של חבירו כדי לצאת ידי כולם שפיר הרי קיים בזה גם דברי זוהר.

אם צריך להחמיר ביוה"כ לילך עם פוזמקאות משום הידור מצוה דועניתם את נפשותיכם לצאת דעת הב"ח

ושמעתה עוד בשם מרן הגר"ד לנדו שליט"א שהקשה שלדברי הבה"ל הג"ל דיש מצוה ג"כ להדר לצאת ידי כל השיטות, א"כ ביוה"כ דיש מצוות עינוי ואסור בחמשה עיניים ואחד מהן בנעילת הסנדל, ונחלקו האחרונים האם נעלים שאינם של עור מותר ללבושן ביוה"כ, דלשיטת הב"ח אסור ללבושן, וצריך לילך בפוזמקאות לבד, וא"כ יהי מצוה להדר עד שליש ולא ללבושן דהא עינוי ביוה"כ הוא מצוות עשה דתענו את נפשותיכם ומצוה להדר לצאת כל השיטות אע"פ דלא קיי"ל כוותיהו ואם הקושי לילך בפוזמקאות לבד הוא יותר משליש אי אפשר לחייבו אבל אם הקושי אינו אלא עד שליש יתחייב להדר במצוה עינוי ביוה"כ.

ולדבריו נראה עוד דבכל פלוגתא בהלכות שבת נתחייב להחמיר אע"פ דקיי"ל כהני פוסקים המקילים משום דאיכא מצוות עשה דשבתון בשמירת השבת וצריך להדר לקיים מצוות שבתון לכולי עלמא, וא"כ נמצא דהנהגים כהרמ"א דמתיר להחזיר לחמם מים חמים אע"פ דאין הדין סולדת בהם משום דאין ביטול אחר ביטול מכל מקום יהי' עליהם להחמיר כדברי המחבר דסובר דאסור להחזיר כבה"ג משום דינא דהידור מצוה עד שליש, ולא שמענו כן מעולם.

א' ושמעתה שהגאון ר' יצחק שניידר שליט"א שאל את מרן הגאון ר' דוד פוברסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניבז' למה אין צריך להדר לקחת אתרוג של חבירו משום הידור מצוה עד שליש והרי נתן לו בחנם ואמר לו מאחר שמקבל על עצמו אחריות על האתרוג והוא יותר משליש לכן אינו צריך לקחת אתרוגו של חבירו אפי' במתנה ע"מ להחזיר משום הקבלת אחריות שיש לו עליו.

יבואר דספּק מיס בנט"י וספּק עירובי חצירות בבהש"מ מברכין עליהם

וכן מבואר בשו"ע או"ח סי' ק"ס ס"א לענין נט"י דמים שספּק אם הם כשרים לנט"י קי"ל דספּק מיס כשרים, וכתב שם הט"ז סק"ט משום דנט"י דרבנן ספיקא דרבנן לקולא, ובמשכ"ז כתב דלהכי מברך על הנטילה כיון דהנטילה כשירה שפיר מברך על אותה נטילה.

וכן מבואר בבה"ל סימן רס"א לענין עירובי חצירות בבהש"מ שמברכין עליו ולא אמרין ספּק ברכות להקל משום שכל שקיים מצוותו הרי יכול לברך עליו, ובחכמות שלמה על השו"ע סימן רס"א כתב לדמות עירוב חצירות בבהש"מ לספירת העומר בבהש"מ שמברך על הספירה מאותו טעם.

אכן בנט"י ובעירובי חצירות כיון שתקין ידיו לאכילה ותיקן חצירו להוצאה שפיר קיים מצוותו ומברך עליו, אבל בספּה"ע שאינו תיקן אלא מצוה לספור וכשקיים מצוותו בספּק חשיכה הרי עשה מצוותו בספּק, צריך לומר דבזה נמי כיון דמדרבנן ספיקו להקל להכי כל שקיים מצוותו בספּק הרי חשיב שקיים מצוותו בוודאי דלחוב חכמים סגי שיקיים מצוותו בבהש"מ כדי לקיים מצוותו.

ולפ"ז בספיקא דרבנן לא בעי להחמיר שיטות המחמירות משום הידור מצוה משום דכיון דברבנן אמרין ספיקא להקל חשיב שקיים מצוותו בוודאי ולהכי אינו צריך להחמיר בזה.

ויש לעיין לפ"ז אמאי המדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים הרי קיים מצוותו בוודאי ולמה ימתין עד צאת הכוכבים ואפשר דחיישין להראשונים דספירת העומר בזה"ז דאורייתא, אמנם בב"י ובביאור הגר"א נראה דטעמיהו משום דלא עבדינן ספיקא דרבנן לכתחלה, ולכאורה קשה דאי אמרין שכל שקיים מצוותו בספּק הרי קיים מצוותו בוודאי אמאי לא עבדינן כן לכתחלה וצ"ע.

יבואר אם צריך לחשוש שמא ספירה בזה"ז מן התורה וצריך לספור בצאת הכוכבים

אמנם אחתי קשה שהרי מאחר ויש מן הראשונים דס"ל דספירה בזה"ז דאורייתא ולדידהו לא יצא בספירה בבהש"מ וא"כ אמאי מדינא יכול לספור בבהש"מ משום ספיקא דרבנן לקולא ולמה לא נחוש לכתחלה להראשונים דס"ל שלא יצא בבהש"מ משום הידור מצוה כמש"כ הבה"ל בשם הפמ"ג שבכל המצוות יש לחוש לשיטות הראשונים שלא יצאו יד"ח בספירה זו והרי להמתין לספור בצאת הכוכבים אינו חשוב קושי יותר משליש בדמי המצוה ולכאורה הוי ליה להמתין לעשות המצוה כתקונה לכלי עלמא וצ"ע.

יבואר דספּק מחוייב במצוה אינו מחוייב לחשוש לצאת כל הצדדים

והנראה בזה דשאני היכא דספּק אם הוא חייב במצוה להיכא דחייב במצוה בוודאי אלא שספּק אם קיים מצוותו, וראיה לזה דהנה בלא נטל לולב עד בהש"מ ביו"ט שני או בחוה"מ שאינו אלא ספּק דרבנן אמרין שאינו נוטל לולב כמש"כ הר"ן בפרק ד' דסוכה שהרי אמרו לולב ביו"ט אחרון אינו מוקצה משום דאי אתרמי ליה ליטול לולב בבהש"מ אינו נוטל משום דספיקא דרבנן להקל, ולכאורה אמאי לא אמרין שיטול לולב מספּק להדר במצוה ולחשוש שמא עדיין יכול לקיים מצוותו לולב, ואע"פ שנתבאר שבמצוה דרבנן כיון דספיקו לקולא הוי כקיים המצוה בוודאי ואי"צ לחשוש לכל השיטות משום הידור מצוה, אבל בזה דאמרין שאי"צ ליטול הלולב צ"ב למה לא יחמיר לקחת הלולב משום הידור מצוה.

ובאמת בלא"ה קשה מ"ש מספירת העומר שסופרין בבהש"מ ואין נוטלין לולב בבהש"מ הרי כיון דספיקא דרבנן להקל יכול לקיים המצוה בבהש"מ.

ונראה לומר בפשיטות דכל שספּק אם הוא חייב במצוה דרבנן אינו חייב לעשותו מספּק דספיקא דרבנן להקל, ולא אמרו בספירת העומר שיספור בבהש"מ אלא משום שהוא חייב במצוה בוודאי ולהכי יספור גם בבהש"מ דספיקו להקל ובוה"י קיים חיובו אבל במקום שזכר עבר היום וספּק אם עדיין חייב במצוה בזה לא אמרין שיקיים המצוה בספּק שהרי ספּק אם הוא חייב במצוה כלל ולהכי ספיקו להקל.

והכי נמי לענין אם צריך להדר ולחשוש לקיים כל הצדדים והשיטות משום הידור מצוה נראה דלא אמרין כן אלא במצוה שהוא חייב בה בוודאי ונסתפק אם קיים המצוה בזה אמרין שצריך לעשות המצוה בשלימות ולצאת ידי כולם אבל במצוה שספּק לו אם נתחייב במצוה אמרין דספיקא דרבנן להקל ואינו חייב במצוה כלל, ולהכי בספּק בהש"מ של סוף היום בזה אמרין שכל שהוא ספּק אם חייב במצוה אינו חייב במצוה כלל דספיקו להקל, אבל בספּק בהש"מ של תחלת היום שחייב בוודאי במצוה של ספירת העומר של היום הבא שפיר יכול לקיים חיובו בבהש"מ משום דחיובו הוא וודאי וקיומו הוא בספּק וסגי לקיים חיובו בבהש"מ ויוצא ידי חובת מצוותו והענין לזה הגר"מ מ"ש שליט"א.

ולפ"ז הכי נמי בנדון דידן הרי אם חיובו במצוה הספירה מדרבנן הרי הוא מקיים את חיובו בוודאי גם בבהש"מ שהרי גם אם מחוייב בוודאי הרי קיומו בספּק חשיב קיום בוודאי, אלא דאכתי יש להסתפק שמא חייב בספירת העומר מן התורה ובוה"י אפשר לומר שעשה וקיים את חיובו, אבל משום ספּק חיוב בזה אינו חייב משום הידור

ומבואר דהידור מצוה לצאת ידי כולם אינו אלא הידור בגבירא להראות חביבותו אל המצוות, וא"כ אינו דין בחפצא דמצוה וגם במצוה של שב ואל תעשה וא"כ שפיר יתחייב להדר במצ"ע דשבתו ומו"ע דענינו של יוה"כ לצאת ידי כולם וצ"ע.

יבואר מה שצריך לחשוש למילי דשמיא יותר ממילי דארעא

וראה הדברים הנפלאים שהביא הבית יוסף אורח חיים סימן תר"צ אות י וז"ל וכתב הר"ן אל הריב"ש כלשון הזה רואה אני דברך טובים ונכוחים שאפילו בעסקי העולם כל משיכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפילו באפשר רחוק על אחת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצוות שהם כבשנו של עולם ואיך נניח הדרך אשר דרכו בה רבותינו הקדושים ונכניס עצמינו במקום צר ובמשעול הכרמים עכ"ל.

וכבר נודע המעשה שאירע בבית הכנסת בעיר פטרבורג במדינת רוסיה ובבית כנסת הזה היו מתפללים כל העשירים והמקורבים למלוכת שרובם היו בורים ועמי הארץ ואף לבית הכנסת לא היו מגיעים כי אם ביום הכיפורים, שנה אחת כאשר מכרו את העלויות והמצוות כנהוג בתפוצות ישראל והכריז הגבאי על פתיחת הארון להפילת נעילה נענה אחד המתפללים בשם ברון גינצבורג שהוא מוכן לשלם עבור פתיחה זו סך של אלפיים רובל שהיה סכום עתק בימים ההם מיד קפץ לאחריו רעהו הטוב בשם ברון פולק והכריז לתדהמת כל הקהל שהוא מוכן לשלם בעבור זה אלפיים וחמש מאות רובל והוא זכה בה מיד לאחר מכן פנה ברון פולק לזה היושב על ידו ושאלו מה עושים בפתיחה זו ותמה עליו שכינו וזי למה התחייבת סכום רב כזה על דבר שאינך יודע כלל מה זה ענה לו הלה בפשיטות ראה נא שמעתי שרעי הטוב ברון גינצבורג מוכן לשלם על זה אלפיים רובל ואני מכירו שהוא סוחר ממונה ואם בשבילו שוה הדבר אלפיים רובל הרי כדאי לי להוסיף עוד חמש מאות בכדי שדבר זה יאב ברשותי, וראה כמה פשוט היה לו לאותו ברון שאם מוציאין ממון רב על המצוה בוודאי הוא עסק טוב ומוצלח וכדאי להשקיע בו וכמה אנחנו שיועזין ערכן של מצוות צריך להשקיע כל כוחינו שנוכח לקיים המצוה בשלימות, וכמו שעל עסקי עוה"ז אנו חוששין על כל חשש קטן שלא להפסיד נכסינו, על אחת כמה וכמה צריך לחוש למצוות ד' שהוא קניין הנצח של האיש הישראלי לחוש לכל דבר עד שנדע בוודאי שעשינו מצוותינו.

ובעיקר דברי הפמ"ג שהביא הבה"ל שכתב שמדין הידור מצוה צריך להחמיר לצאת ידי כולם לכאורה יש לעיין בזה דלמאן דפוסל הרי צריך להחמיר מעיקר הדין, ולמאן דמכשיר הרי אין צריך להחמיר כלל שהרי הוא כשר, וא"כ מאי שייך לומר שיתחייב מדין הידור מצוה לקחת האתרוג הכשר לכלי עלמא דממנ"פ אינו צריך משום הידור מצוה אלא למאן דפוסל צריך לקחת אתרוג הכשר מדינא ולמאן דמכשיר אינו צריך לקחת אתרוג אחר שהרי האתרוג שיש לו הוא כשר וצ"ע.

יבואר אמאי מדינא סופר בבהש"מ ולא חיישין להדר ולספור בזמן שיוצא מצוותו בוודאי

והענין ידידי הגאון המופלא ר' משה מייט שליט"א על מה שכתב בשולחן ערוך סימן תפט סעיף ב וז"ל והמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים, וכן ראוי לעשות, עכ"ל, ומבואר דמדינא יכול לספור בבין השמשות אלא שהמדקדקים אינם סופרים אלא בצאת הכוכבים והיינו טעמא כמש"כ התוס' במנחות דף ס"ו שספירת העומר בזמן הזה אינו אלא מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא להכי סופרין בבהש"מ ולכאורה אי נימא דכל שעושה המצוה ויש צדדים שלא קיים המצוה צריך לחוש ולקיים המצוה בלא ספיקות משום הידור מצוה א"כ אמאי אינו חייב להמתין לספור בצאת הכוכבים משום הידור מצוה וצ"ע.

אמנם נראה שבמצוה דרבנן שאני, ורק בזה לא אמרין להחמיר ולחוש לספיקות ולצדדים שמא לא יצא יד"ח שהרי יש להקשות עוד בהא דמעיקר הדין סופרין בבהש"מ הרי בוודאי מברכין על הספירה דאי אין מברכין על הספירה בבהש"מ הרי אסור לספור בלא ברכה שהרי תנן אילם לא יתרום משום שאינו יכול לברך וא"כ בודאי הסופר בבהש"מ מברך על ספירתו, ולכאורה קשה איך מברך הרי ספּק ברכות להקל ואיך מברך על הספּק ועמד בזה בשפת אמת במנחות דף ס"ו ע"א על מה שכתבו התוס' שם שיש הסופרים בבהש"מ משום דבעינן תמימות והקשה איך מברכין על הספירה מספּק.

יבואר דמצוה דרבנן אמרין דבעשה המצוה בספּק הרי קיים המצוה בוודאי

וכבר נודע בזה הביאור דעכצ"ל דבמצוה דרבנן כיון דספיקא דרבנן לקולא הרי יוצא קיום המצוה גם בספּק וכל שעשה המצוה בספּק סגי בזה לקיים מצוותו וכל שקיים המצוה מספּק הרי קיים מצוותו בוודאי שלא חייבוהו יותר ולהכי שפיר מברך על מצוותו שהרי עשה מצוותו בוודאי, ובספּר שלימי יוסף סוכה הביא יסוד זה ממרן הגר"ג אדלשטיין שליט"א, והראונו בספר אגן הסהר ח"ג אות ק"ה שהאריך בזה והביא כמה ראיות לזה.

² והנה בפירוש רבינו יונה על אבות ריש פרק ב' איהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם כתב וז"ל גם צריך להתנאות במצות לולב נאה טלית נאה ספר תורה נאה תפילין וכיוצא בהן בענין שיפארוהו בני אדם. וישבחוהו עליהן, עכ"ל, וצ"ב מה התועלת שיפארו בני האדם על מעשיו והרי אדרבא צריך האדם לעשות מעשיו שימצא חן בעיני המקום ולעשותם בצניעות כמש"כ הוצנע לכת עם ד' אלוהיך, אלא בוודאי שעל ידי שיפארוהו בני האדם יבואו גם הם לעשות כמעשיו ויפארוהו והמעשים טובים הם המכבדים את האדם והוא הכבוד והיקר

לחשוש לכל הצדדים שהרי הוא ספק מחוייב בספירה מן התורה, וכל שאינו מחוייב בוודאי אינו מחוייב להדר מצוותו ולהכי יכול שפיר לספור מדינת בבהש"מ.¹
ולפ"ז בכל ספק דרבנן יכול להקל ולעשותו בספק ואין צריך להחמיר משום הידור מצוה עד שליש שהרי גם בספק דרבנן הרי הוא מקיים במצוותו בוודאי ולכן אינו צריך להחמיר בספיקו.

יבואר דבספיקא דדינא אי אפשר לומר שבספיקא דרבנן קיים המצוה בוודאי
אמנם במ"ב סימן תפ"ו כתב לענין ספק כוונת במצוות מרור דספיקא דרבנן להקל, אבל אינו יכול לברך אלא באכל כוונת גדול של חצי ביצה, ולכאורה קשה אי נימא דכל ספיקא דרבנן הרי קיום מצוות בוודאי ומבשר כמו בספירת העומר למה לא יברך על ספק שיעור כוונת במרור.
ועכצ"ל דבספיקא דדינא אי אפשר לומר שמקיים מצוותו בתורת וודאי שהרי הפוסקים את המצוה סברי שלא עשה כלום ואיך נאמר שקיים מצוותו בוודאי וע"כ שאי

בעניין המוציא את חבריו בברכת הנהנין והפסיק המברך קודם אכילתו ומה הדין בהוציא בברכת הגפן של קידוש והפסיק המברך קודם שתיתו
ונשאלתי במי שבלל הסדר הוציא בני ביתו בברכת המוציא ומצה וקדם תחילת אכילתו אמר לכולם שצריך לאכול המצה בחסיבה, ונסתפקו הלומדים אם חשיב הפסק בין ברכתו לאכילה, כיון שאינו צורך אכילתו שלו, ואע"פ שהאומר לחבירו טול ברוך בין ברכה לאכילה אין הפסק כיון שהוא צורך אכילה שישב עמו בסעודה, אבל בזה שאינו צורך הסעודה שלו אלא צורך מצוותו של תבירו אפשר דהוי הפסק להמברך וצריך לחזור ולברך, ולפ"ז גם השומעים צריכים לחזור ולברך כיון שברכת המשמיע היתה לבטלה אינו יכול להוציא השומעים בברכה שלדידיה היתה הברכה לבטלה.²

והנה כבר דן בכה"ג בספר הר צבי יורה דעה סימן ר"י וז"ל עובדא הוה בברית מילה שרב גדול אחד נתכבד בברכות ובקש מאיש אחר שיתכוון לצאת בברכת כפה"ג ויטעם אח"כ, וכשנשאל על פשר הדבר השיב ששמע בשם הרעק"א שהיה טועם מן היין תיכף כשגמר ברכת מרת הברית מפני החשש שהבקשה של קיים את הילד הוה לאביו ולאמו וכו' הוי הפסק בין ברכת כפה"ג להטעימה וכדי שלא לשנות מן המנהג בקש מאחד שיתכוין לצאת בברכת כפה"ג ויטעם אח"כ ומה שהוא שותק עד גמר הברכות שתיקה לחוד אינו הפסק, עכ"ל, ושמעתי שעובדא זו היה במרן הרב מבריסק זצ"ל והובא במשמר הלוי על התורה פרשת לך בארובה יעו"ש.

וכתב שם בהר צבי להשיג ולומר שהגם שהשומע שותק הברכה ואינו מפסיק עד השתיה, אבל מאחר שאצל המברך הוא הפסק שהרי אומר אחר הברכה של כפה"ג אלוקינו ואלוקי אבותינו א"כ לא מהני ברכתו גם להשומע שכל שאצל המברך אינו ברכה גם להשומע אינו ברכה ואינו יכול לצאת בברכתו, וכתב שם שכן מצדד בספר חקרי לב יו"ד ח"א בקונטרס כוונת לחקר סימן ג' במי שרצה לפטור עצמו בברכתו של חברו בתפילין וסח המברך בין תפלה לתפלה אע"פ שהשומע לא סח גם השומע לא יצא דלא עדיף השומע מגברא דאחי מחמתיה, אולם בפמ"ג או"ח סימן קס"מ ז"ל ס"ק ח' מבואר דלא ס"ל הכי שכתב והוי יודע אם הפסיק הבוצע בדיבור בין ברכה לאכילה ואחרים אכלו אח"כ י"כ לומר דיצאו הם בברכתו והוא לא הפסיקו וכו' עיי"ש.

יבואר אם בשעת הברכה היה דעתו שלא להסיח בין ברכה לאכילה ואחר כך סח אם הוי הפסק להשומע

והנה במ"ב סימן קס"מ ז"ל דע עוד דאם המברך שח קודם שטעם אף שהשומעים לא שחו כלל משמע מהפוסקים לכאורה דשוב אינם יוצאים בהברכה כמו שכתבתי בבאור הלכה וצ"ע לדינא, עכ"ל.

והנה לכאורה יש להעיר דהמשנה ברורה סימן רי"ג ס"ק ט"ו סתר משנתו בזה שכתב לענין המוציא חבירו בברכת הנהנין וז"ל ואם אינו אוכל ושותה עמהם אף בדיעבד לא יצאו דהא ברכתו הוי לבטלה, כיון שאינו אוכל בעצמו ואיך יצאו על ידו ואפילו ענו אמן על הברכה אם לא שמה שלא אכל ושתה המברך היה בשוגג או באונס כגון שנשפך הכוס אחר הברכה וכה"ג דבעת הברכה לא היה לבטלה או יוצאין אחרים על ידו, עכ"ל, ובשער הציון שם ס"ק יח כתב וז"ל כללתי בזה מה שהביא הפרי מגדים במשכבות זהב סימן קס"ו והעתיקו הגאון ר' עקיבא איגר בחידושו, עכ"ל, וכוונתו שאפי' אם הפסיק במידה אם בשעה שבידו היה כוונתו לאכול יצא השומע בברכתו.
אבל ממש"כ במשנה ברורה סימן קס"מ ז"ל נראה דבכל גוונא שהפסיק המברך בין ברכתו לאכילה לא יצאו השומעים ומשמע דאפי' אם בשעת ברכה היה דעתו לאכול מכל מקום כיון שהפסיק בין ברכתו לאכילה ויצא ברכתו לבטלה לא יצאו השומעים בברכתו וצ"ע.

יבואר דבברכת המצות דמהני ערבות להוציא גם כשאינו מברך לעצמו גם אם הוא הפסיק לעצמו יכול להוציא חבירו

אכן כל זה לכאורה אינו אלא בברכת הנהנין אבל בברכת היין של קידוש וכדומה כיון שיכול להוציא את חבריו אע"פ שאינו אוכל עמו מדין ערבות א"כ אע"פ שהפסיק

ונשאלתי במי שהתפלל ביום א' של פסח שחרית של שבת ואחר שהתפלל מוסף נזכר שהתפלל שחרית של שבת חוזר להתפלל שחרית ואמר מוריד הגשם בתפלתו אם חוזר להתפלל
הנה בענין המתפלל שחרית של שבת במקום שחרית של יו"ט אם יצא יד"ח נראה לכאן פשוט שלא יצא כיון שלא הזכיר של יו"ט בתפלתו והוי כמתפלל שמו"ע ברי"ח ולא הזכיר של ר"ח בתפלתו דלא יצא.

¹ והא דלא אמרין דסד"א לחומרא ויתחייב לספור בצאת הכוכבים היינו טעמא משום דרוב הפוסקים ס"ל דספירה בזה"ז מדרבנן ולהכי מדינא א"צ להחמיר בזה.
² וכה"ג שמעתי להסתפק מעשה במי שהוציא את חבריו בבהמ"ז ותוך כדי הברכה הוצרך המברך לנקבו ושהה

אפשר לומר כן אלא בספיקא במציאות שיכול לומר שקיים מצוותו בוודאי אבל בספיקא דדינא לא אמרין כן וא"כ בכל ספיקא דדינא דרבנן צריך להחמיר לכתחלה לצאת ידי כולם משום הידור מצוה.

אלא דאכתי קשה א"כ אמאי בספירת העומר אמרין שסופר בבהש"מ ולא חיישינן שמא לא יצא ידי ספירתו אע"פ שספק בהש"מ הוא ספיקא דדינא שאי אפשר להכריע הספק ולומר שעשה מצוותו בוודאי.

ואפשר שמתאחר והספק דבהש"מ כבר היה בזמן חכמים המצוה הם אמרו שגם הסופר ספה"ע בבהש"מ יצא יד"ח בוודאי אבל ספיקות שהתחדשו אחר תקנתם והם ספיקא דדינא בזה אי אפשר לומר שקיים המצוה בוודאי ולהכי אינו מברך על ספק כוונת מרור, אלא שהעירוי דלפ"ז אמאי אינו צריך להחמיר לאכול כוונת גדול של מרור משום הידור מצוה שהרי בזה א"א לו' שיצא יד"ח בוודאי והוי ספיקא דדינא וצ"ע.

המברך מ"מ השומע יכול לצאת ממנו הברכה מדין ערבות אע"פ שלא עלתה להמברך.

ושמעתיה שדודי הגאון הגדול ר' יחזקאל ברטלר זצ"ל בליל פסח אחר שבידך ברכת המוציא להוציא הרבים יד"ח בידך בטעות אשר קדשנו לישב בסוכה ונסתפקו השומעים אם יצאו יד"ח ברכת המוציא ממנו שהרי הפסיק בין ברכת המוציא לאכילה בברכת לישב בסוכה שהיא הפסק שאינה מעניינא, ואמר שמתאחר וברכת המוציא של ליל פסח יכול להוציא אחרים גם אם לא יאכל עמהם שהרי הוא בברכת המצוות שיכול להוציא מדין ערבות להכי גם במקום שלא עלתה להמברך שפיר יוכלו השומעים לסמוך על ברכה זו, ואמר להם שאע"פ ששתה יין והרי הוא אינו ראוי להורות, מכל מקום יחשבו הם בסברתו אם היא נכונה ואם יסכימו יוכלו לצאת בברכת המוציא שלו.

ולכאורה בדברי החקרי לב חזין דלא ס"ל הכי, שהרי גם בברכת התפילין כתב שאם הפסיק המברך בין הברכה להנחה לא יצאו השומעים ממנו, וצ"ע שהרי בברכת המצוות בוודאי גם אם אינו עולה להמברך הרי הוא עולה להשומע שהרי יכול לברך עבור השומע לבד גם אם אינו מניח תפילין ולמה אם הפסיק בין ברכתו להנחה לא יצאו השומעים מדין ערבות.

יבואר דהמברך ברכת המצוות לעצמו ומוציא חבריו בברכתו והפסיק כיון שהוא הפסק לדידיה הוי הפסק נמי לאחרני

ונראה מדבריו דגם בברכת המצוות אם בידך לעצמו והפסיק הוי הפסק גם להשומעים, וקצת משמע כן גם בטור סימן תקפה שכתב לענין מי שבידך על השופר ואינו יכול לתקוע אם מי שתקע במקומו חוזר ומברך, וז"ל ואפילו אם בידך ולא יכול לתקוע כלל השני תקוע בלא ברכה **וברכה לבטלה לא הוי כיון שיוצא בתקיעת השני**, עכ"ל.

וכתב עלה בבית יוסף וז"ל ומ"ש רבינו וברכה לבטלה לא הוי כיון שיוצא בתקיעת השני. נראה לי דהכי קאמר ברכה לבטלה לא הוי כיון שהשני יוצא בברכתו אלא שתלה הדבר בשיצא בתקיעת השני ולא דק דכיון שהשני יוצא בברכתו אף על פי שלא יצא הוא בתקיעת השני כגון שיוצא והלך לו או שסתם אונס ולא שמע התקיעה לא היתה ברכתו לבטלה, עכ"ל, וכוונתו שהרי הוא ברכת המצוות שיכול לברך עבור השני לחוד וא"כ גם אם לא ישמע הראשון את תקיעות של השני יצאו השומעים בברכתו.

ובהגהות מהר"ח פירש דברי הטור דהוה ס"ד דכיון שנתכוין להוציא גם את עצמו ולעצמו לא עלתה לו ברכה דכיון שבידך על תקיעתו והוא לא תקע דמיא להדיא דסי' ר"ו שנטל בידו פרי לאכלו ובידך עליו ונפל מידו ונאבד שצריך לחזור ולברך **וה"ז הכא שנתכוין לברך על תקיעת עצמו והוא לא תקע הו"ל ברכתו לבטלה וכיון דהויא ברכתו לבטלה לא יצאו אף האחרים** ולא דמי להיכא שבידך מתחלה להוציא האחרים ולא שיוצא הוא בברכתו דלא הוי ברכתו לבטלה מידי דהוי אכל ברכת חובה שאע"פ שיוצא מוציא אבל זה שבידך אדעתא שיוצא הוא ג"כ אם לא היה יוצא בתקיעתו הוי ברכתו לבטלה ולזה כתב הטור כיון שהוא עצמו יוצא בשמיעה מן השני אין ברכתו לבטלה דכיון דהראשון לא בידך לתקוע אלא לשמוע ויוצא בשמיעת תקיעת השני א"כ שפיר שמע תקיעת שופר כמו שהיתה כוונתו דמה לי שמע תקיעת עצמו מה לי שמע תקיעת אחר מ"מ השמיעה חדא היא.

הרי דס"ל למהר"ח דיש חילוק בין מברך מתחלה לאחרים בלבד שיוצאים בברכתו אע"פ שהוא לא יוצא דכל ברכת המצוות אע"פ שיוצא מוציא ובין היכא שמתחלה נתכוין לברך גם לעצמו ולגבי עצמו לא עלתה לו ברכה דלא מהני אף לאחרים, ולפ"ז בנדון דידן נמי אע"פ שהוא ברכת המצוות ויכול להוציא גם אם אינו אוכל עמהם אבל במקום שבידך עבור עצמו ורצה להוציאם בשומע כעונם אם הפסיק בין ברכתו לאכילה לא יצאו השומעים וצ"ע.

בעניין מי שהתפלל שחרית אחר מוסף ביום א' של פסח והזכיר גשם בתפלתו אם חוזר להתפלל

אמנם היה מקום לומר שיוצא דהנה ש"ן המתפלל שחרית ולא הזכיר של ר"ח בתפלתו אינו חוזר משום שזכיר של ר"ח במוסף כדאיתא בשו"ע סי' קכ"ו סעיף ג' וז"ל כל מקום שהיה חוזר ומתפלל, ש"ע חוזר ומתפלל, אם טעה כמותו כשמתפלל בקול רם, חוץ משחרית של ר"ח שאם שבת ש"ע ולא הזכיר יעלה ויבא עד שהשלים תפלתו, אין מחזירין אותו, מפני טורח הצבור,

שיעור כדי לגמור את כולה, ולדעת הרמ"א סימן ס"ו צריך לחזור לראש האם השומע גם כן צריך לחזור לראש או דמתאחר שאצל השומע לא היתה השחיה כדי לגמור את כולה מחמת אונס שהרי מצדו יכל לגמור הברכה שפיר יצא ממנו הברכה.

